

Memoria

ПАМ'ЯТІ ДРУГА І КОЛЕГИ

6 лютого 2018 року на 71 році пішов із життя Олександр Васильович Александров, знаний медієвіст, дослідник старокиївської агіографії, засновник факультету журналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

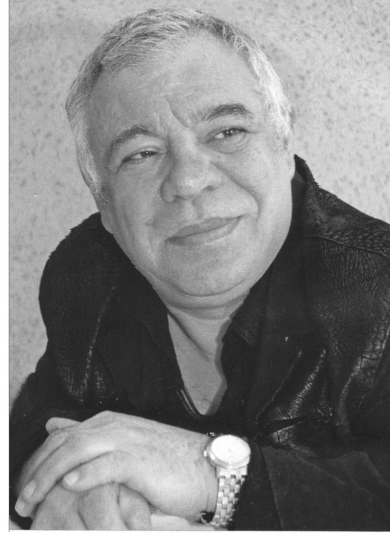
Олександр Александров любив і ніколи не зрадив, маючи різні вигідні пропозиції, море, Одесу і Французький бульвар. Вони теж були з ним до останньої миті на цій землі, провівши його холодним лютовим днем (може б улітку не відпустили, бо і народжений був у липні...). Він любив своїх рідних і близьких, був удячний батькам за виховання, формування світогляду і ціннісних орієнтирів, кожному хвилину пам'ятав про своїх доньок, яким у той чи інший момент потрібна була допомога, порада чи співпереживання радісної миті. Він цінував друзів, із якими любив спілкуватися, і, заряджаючи їх позитивом, дивувався своєю душевною щедрістю. Він опікувався учнями, з якими по-справжньому, не для галочки, працював, ведучи до професійного успіху, не сподіваючись на лаври ідеального наставника. Він поважав своїх колег, довіряв їм, працюючи на спільні справи, котрі для нього, як це не пафосно звучить, були справами життя.

З одного боку, це – медієвістика, де його дослідження літературної спадщини Києворуської доби, зокрема агіографії, вже є здобутком української гуманітаристики. З іншого боку, це – журналістика, яка вповні використала його як науковий потенціал, так і організаторсько-педагогічний талант. Результати цієї діяльності також дуже вагомі – створення сучасної одеської школи журналістики. А за цим – щоденна непомітна праця з налагодження роботи кафедр, потім факультету, безкінечні справи з ліцензування і акредитації, підготовка яких потребує зусиль, рівноцінних написанню власної студії, наукові збірники, студентські конкурси, сесії, практики, вступні кампанії, членство в радах і комісіях тощо.

Ми познайомилися у 1984 році в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка, коли я працював там лаборантом, а О. Александров завершував кандидатську дисертацію “Російське романтичне оповідання 1820–1830-х

років (метод і жанр)”, яку успішно захистив 1985 року. Теоретична база цієї роботи допомогла йому обрати пізніше кут зору для аналізу старокиївської агіографії, в сучасних дослідженнях якої вже неможливо не враховувати його напрацювань. Медієвістика ввійшла в наукове життя Олександра Александрова паралельно з дослідженням російської літератури XIX ст., коли ще 1973 року він почав викладати давню російську літературу як асистент кафедри російської літератури Одеського державного університету. Мабуть, уже тоді, працюючи зі студентами над релігійними текстами, вивчення яких не дуже віталосся від 1920-х до початку 1980-х, він задумався про серйозну наукову працю в цій царині. У 90-их він активно працював над обраною темою, і уже був докторантом Інституту літератури, де його підтримував відділ давньої української літератури і особисто Олекса Васильович Мишанич, фактично засновник сучасної української літературної медієвістичної школи, людина, яка щиро була зацікавлена у розширенні кола дослідників української літератури X–XVIII ст.

Читаючи на його прохання рукопис монографії “Старокиївська агіографічна проза XI – першої третини XIII ст.”, видання якої передувало захисту 1999 року його докторської дисертації, я часто повторював, що незважаючи ні на що, скажу йому всю правду. І він із посмішкою погоджувався. І ми дійсно дуже професійно про все говорили. А коли вже 2004 року він був опонентом на захисті моєї докторської дисертації, то з іронією повторював ті мої слова, і ми так само “як медієвіст із медієвістом” обговорювали вдалі чи дискусійні місця моєї роботи. Він дуже високо цінував професійність, відданість науці, життя в науці. Його ідеалом були наукові школи минулого, де плекалися повага до дослідницького пошуку, зацікавленість матеріалом, де існував і підтримувався зв’язок поколінь, без якого неможлива “здорова наука”, бо “молодість – молодістю, а мудрість – мудрістю”, говорив Олександр Александров. За такою моделлю він творив атмосферу очолюваної ним кафедри, дуже добре розуміючи, що не можна в один день за наказом згори замінити досвідчених і разом із тим активних професорів на вчорашніх випускників. Все має йти природнім шляхом.

O. Александров

Олександр Александров
(1947–2018)

Як працівник академічної установи, я з захопленням спостерігав, як він міг, приїжджаючи до Києва, в один день побути на консультаціях, нарадах чи засіданнях ВАК або ДАК у Міністерстві освіти, подискутувати, висуваючи неспростовні аргументи, на редколегії 12 томної академічної “Історії української літератури”, наприклад, щодо концепції першого тому, де вміщені і його ґрунтовні матеріали; також обговорити питання стосовно проведення на партнерських засадах з Інститутом літератури імені Т. Г. Шевченка НАНУ наукової конференції чи щодо видання чергового випуску “Медієвістики”, а вже ввечері з друзями продовжити денні дебати в іншому форматі, як правило, в готельному номері чи в іншому якомусь місці, де можна поговорити з однодумцями перед від’їздом додому. Але ми говорили й про болючі проблеми в освіті та науці, де непрофесійний, уражений комплексом меншовартості, менеджмент, і академічна недоброчесність призводять до нищівних наслідків, що йому, як справжньому науковцю і педагогу, дуже боліло.

Також Олександр Александров майже завжди згадував про свою “малу” батьківщину, Вознесенський район на Миколаївщині (народився 29 липня 1947 року в селі Воронівка), де до нього промовляли небо, сонце, земля, на якій родять неймовірно смачні помідори, котрі він уже, як мешканець Одеси, завжди умів вибрати на Привозі та з задоволенням почастивати гостей. Чим більше спілкувався з ним, тим краще розумів, що це звідти його справжність, закоріненість, непоказна, не на камеру, правдива українськість, ґрунтовність у ставленні до роботи, це звідти його принциповість і м’якість, скромність і життєва мудрість, небайдужість і порядність.

Окрім роботи над власними науковими текстами, які завжди вирізнялися концептуальністю, міцним теоретичним підґрунтям, велику частку свого життєвого часу, інтелектуальних, моральних і фізичних зусиль Олександр Васильович Александров витрачав на видавничі проекти та проведення різних наукових зібрань. Він був науковим редактором видань, де хотілося друкуватися і які хотілося читати. Звичайно, йдеться про п’ять випусків наукового збірника “Медієвістика” (1998–2009), “Історико-літературний журнал”, про видання медіа-студій “Діалог”. Але окрім наукового редагування він ще й фінансово забезпечував ці проекти, шукаючи партнерів і спонсорів, що довіряли йому як професіоналу, непересічному науковцю і талановитому організатору. Це ж саме можна сказати і про наукові конференції, на які ми з радістю їздили, бо вони інтелектуально та емоційно наснажували як аудиторним, так і поза аудиторним спілкуванням, прогулянками Одесою, екскурсіями, спільними трапезами, забезпеченим невибагливим, але продуманим побутом (особливо ми раділи, коли він нас поселяв на туристичних базах, розташованих на Французькому бульварі). Кожен учасник наукових форумів, організацію яких забезпечував Олександр Александров, відчував себе потрібним у цьому середовищі, а особливо це важливим було для мо-

лодих учених. Ми йому вдячні за медієвістичні та славістичні конференції, тематичні та широкоформатні.

У інтерв'ю для збірника “Споконвіку було слово”, виданого на його пошану до 60-річчя, згадується IV Конгрес Міжнародної організації українців, виконавчим директором якого в Одесі був О. В. Александров, і який так організував роботу конгресу, що його проведення без державного фінансування було визнане найкращим. Бачив особисто всю цю кухню, бо нас, кількох працівників Інституту літератури з Києва тодішній заступник голови МАУ і завідувач відділу давньої української літератури Олекса Мишанич “кинув” на підмогу одеситам. Олександр Васильович весь день крутився у цих справах, а ввечері знаходив час спілкуватися з нами біля моря, обговорювати плани щодо спільних заходів, розповідати щось цікаве про Одесу.

У той день 6 лютого 2018, коли ранок розірвала страшна новина про Олександра Александрова, колега-медієвістка з Чернігова Світлана Шумило у своєму ФБ написала про свої теплі спогади про наше з нею гостювання у родині Олександра Васильовича, на яке ми “напросилися”, повертаючись із конференції в Болгарії, про ту неймовірно теплу атмосферу щирості і щедрості (не тільки матеріальної, але й її теж).

Ми з дружиною і дочкою, на щастя, теж не раз пересвідчувалися в тому, що гостювання в Олександра Васильовича і Надії В'ячеславівни дарує суцільний позитив, навіть, коли ти говориш про якісь складні та дискусійні речі. Допомогали господарям у творенні доброї аури котячі улюбленці, дуже гарні, з почуттям власної гідності. А під вікнами подружжя чекали інші безпритульні тваринки, якими вони опікувалися, для яких купували бички на Привозі. Ставлення ж до тварин може багато сказати про людину, бо це те, що не підробиш, не зімітуєш.

Якось ми були в них у липні 2012 року, коли вже закінчився навчальний рік, а вони ще згадували події попередніх місяців, будні і свята своєї кафедри. Вони показували нам відео якогось студентського дійства, чи то щось на кшталт капусника, чи журналістського конкурсу. Було видно, що запис вони знають напам'ять, не раз його передивлялися, бо вони пишалися своїми студентами, своїми колегами, з радістю про них говорили. Тоді подумалося, що які щасливі викладачі та студенти кафедри журналістики, які мають такого опікуна і захисника. Не раз можна було почути хвилювання Олександра Васильовича щодо різних проблем, які виникали у його учнів і колег: у когось немає житла при мізерних зарплатах, у когось підкачало здоров'я, у когось із захистом дисертації не так складається, як планувалося... Вірю, що зараз усі вони згадують свого Вчителя з великою вдячністю, якої ніколи не буває забагато.

Дуже боляче від думки, що не бачилися якийсь тривалий час, навіть довший ніж завжди, хоча ще у жовтні 2017 збиралися до Італії на наукову

конференцію, активно все обговорювали телефоном, щоправда, інтелектуальний бенкет не відбувся (не Александров же організував...). Ще у січні ми розмовляли, він намагався максимально подбати про захист докторської дисертації свого учня і колеги Євгена Джиджори. Боляче від усвідомлення, що не задзвонить телефон і знайомий голос не скаже: “Привіт, це – Одеса”.

Він любив море, Одесу, Французький бульвар, а також Шампанський провулок, Аркадію, Фонтан... За всі роки нашого знайомства Одеса і Олександр Александров існували в свідомості нероздільно. Приїжджаючи тепер до Одеси, подумки не раз скажу: “Привіт, Сашко, я теж люблю море, Одесу і Французький бульвар... ти ж знаєш...”.

Юрій Пелешенко